

CERCETĂRI ARHEOLOGICE DE SUPRAFAȚĂ EFECTUATE PE TERITORIUL SATULUI PĂUCA (JUD. SIBIU)

Spațiul carpato-danubiano-pontic, și cu atât mai mult zona transilvană, a constituit, în preistorie o adevărată *placă turnantă* a Europei, o zonă în care s-au întâlnit variate și fecunde elemente, atât din vechile centre egeo-anatoliene cât și din cele central-est europene (PAUL 1981, 9-26). Astfel devine, pentru arheologi, imperios necesară cercetarea integrală și cât mai amănunțită a acestui areal întins.

În perioada 12-23 iulie 1999, studenți ai Universității "1 Decembrie 1918" din Alba Iulia au desfășurat un program de cercetări de suprafață (periegeze) în zona centrală a Podișului Secașelor, mai precis în bazinul mijlociu al Secașului Mic (Pl. I).

Pl. I

Cercetarea sistematică s-a axat pe un areal cuprins între valea Tăului, la nord-vest, și valea Păucii, la sud-est, abordându-se, în special, terasele și interfluviile ce prezintă caracteristici favorabile unor locuri umane de-a lungul timpului. Pe lângă obiectivul principal, acela de a descoperi noi așezări, s-a urmărit și recunoașterea/verificarea punctelor deja semnalate în *Repertoriul arheologic al județului Alba* - unul din instrumentele de bază folosite.

Prospecțiile arheologice au acoperit zone întinse din hotarele satelor Roșia de Secaș, Tău, Ungurei, Păuca, Cergău, fiind descoperite 9 puncte/așezări inedite, aparținând unor diferite perioade (eneolitic, perioada de tranziție spre epoca bronzului, epoca fierului - Hallstatt, epoca romană și evul mediu).

În aceste cercetări a fost inclusă și zona satului Păuca (jud. Sibiu), pe teritoriul căruia se afla o așezare neo-eneolitică în punctul *Homm*, așezare cercetată sistematic de I. Paul. Precizăm ca această abordare a unui sit deja cercetat a avut ca scop principal identificarea în *teren* a acelor condiții (relief, sursă de apă, climă) ce au determinat locuirea acestei zone de către purtătorii culturii cu ceramică pictată Petrești.

Satul Păuca este așezat pe cursul mediu-superior al văii Păucii, un mic afluent de stânga al Secașului Mic. În legătură cu hidrografia zonei, trebuie menționată supoziția că, până nu demult, văile Secașului Mic și ale afluenților săi erau înmlăștinate, iar interfluviile erau în mare parte acoperite de păduri de fag și stejar, astăzi defrișate (STROIA 1995, 5-6).

În cadrul general al Podișului Secașelor această zonă este situată în partea de est-sud-est. Podișul Secașelor face parte la rândul său din subdiviziunea sudică a Depresiunii Transilvaniei (subdiviziune cunoscută drept Podișul sau Dealurile Târnavelor) (BADEA 1983, 620) și este limitat la vest de Culoarul Mureșului, la nord de Târnave, iar la est de Valea Visei.

Acest podiș este treapta cea mai joasă a întregului podiș transilvan, cu altitudini între 300 și 500 metri, prezentându-se ca un platou suspendat cu o suprafață vălurită drenată de Secașul Mic și afluenții săi (ROȘU 1973, 337).

Așezarea neo-eneolitică de la Păuca-*Homm* este situată pe terasele I și II ale văii Păucii. Panta este în cădere lentă înspre sud-est și se remarcă astfel expunerea ideală (est - sud-est) cât și prezența unor surse de apă în imediata vecinătate. Materialele arheologice au fost culese de pe terasa a II-a, din arătură, deci trebuie amintite lucrările agricole ce au afectat așezarea, însă care au și indicat-o inițial. Se poate deduce, totodată, că nivelul de locuire este la mică adâncime, el fiind deranjat parțial de aceste lucrări agricole.

Cunoscută inițial pe baza unor descoperiri întâmplătoare, așezarea a fost sondată în perioada interbelică de I. Nestor și cercetată sistematic de I. Paul în anii 1965-1966. Materialele rezultate se află atât în colecțiile Institutului de Arheologie din București cât și în cele ale Muzeului Brukenthal din Sibiu (PAUL 1992, 142).

Lucrarea de față își propune, pe lângă o încadrare cultural-cronologică, și realizarea unui model de studiu de caz asupra unui material arheologic de periegheză, specific culturii Petrești.

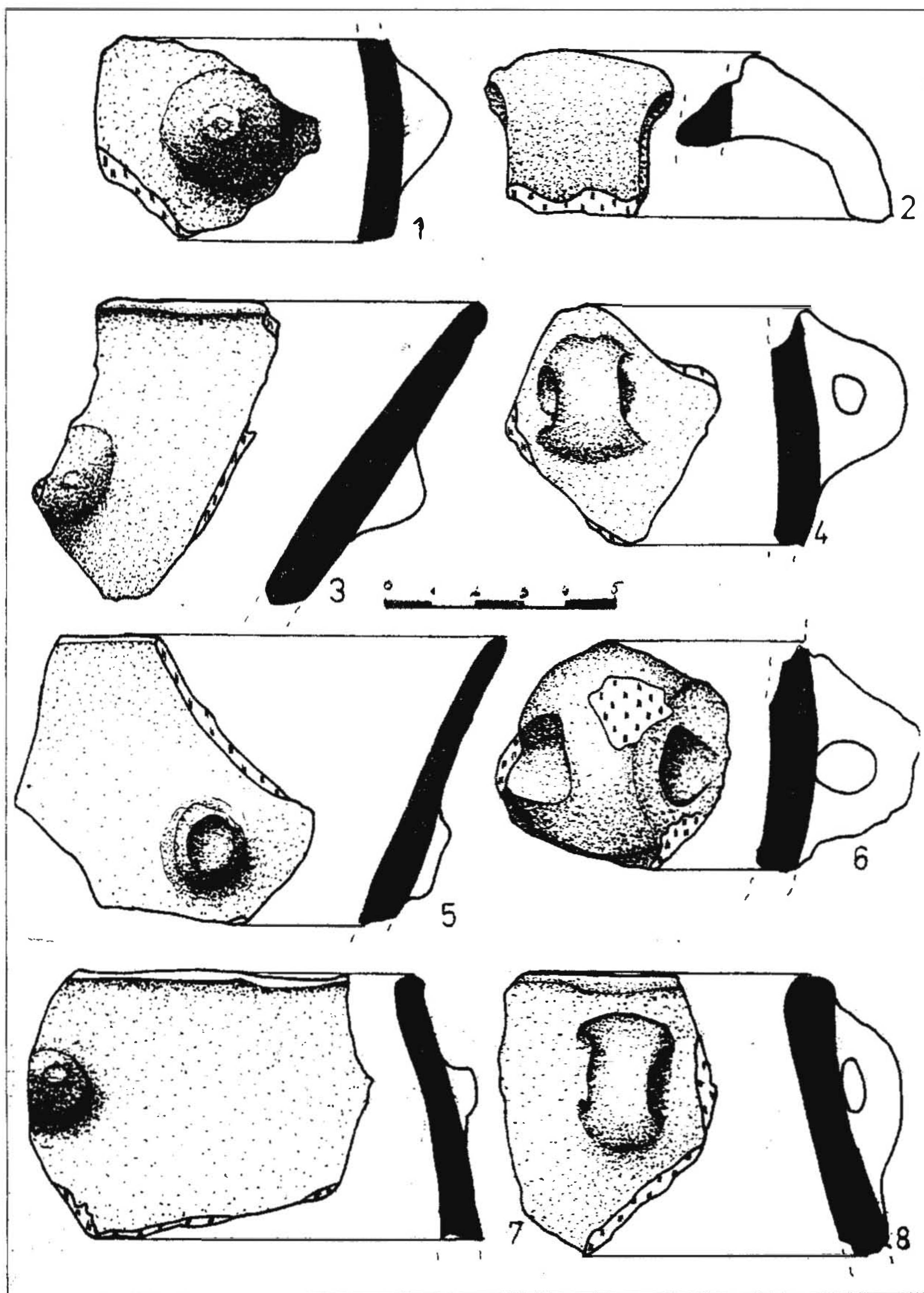
Însă, pe lângă ceramica petreșteană colectată, s-a identificat și ceramică aparținând perioadei de tranziție la epoca bronzului, mai precis culturii Coțofeni. Prin analiza decorului și a facturii pastei, ceramica se poate încadra în faza a II-a de dezvoltare, cu mențiunea că aceste tipuri de ornamente se mențin și în cea de a III-a fază, finală, a culturii (ROMAN 1976).

Materialul ceramic petreștean este foarte divers. Această diversitate reiese din diferențele constatate în factura pastei, modul de ornamentare și în tipologia formelor vaselor.

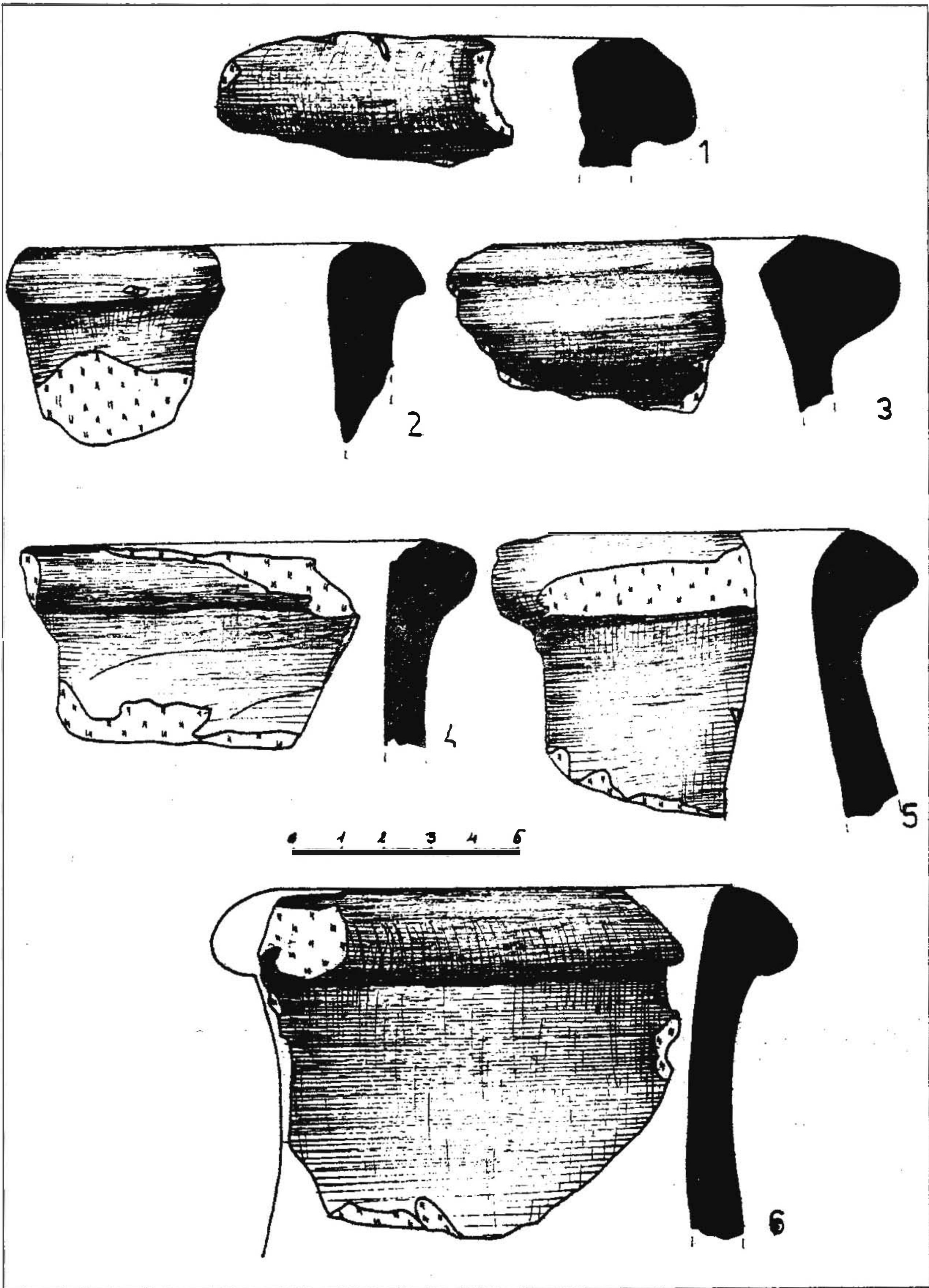
Factura pastei are, la rândul ei, anumite caracteristici specifice. Degresantul utilizat, nisipul, contribuie la o primă clasificare. Întâlnim o ceramică intermediară-uzuală realizată din pastă omogenă, având ca degresant nisip cu bobul mărunț sau potrivit, cu un procent apreciabil de mică. O a II-a categorie este cea a ceramicii fine, lucrată dintr-o pastă omogenă, bine aleasă și frământată, nisipul având bobul fin și foarte fin cu mică în compoziție.

Ceramica uzuală se prezintă în special ca având diferite nuanțe de cărămiziu, pe când cea fină are o mai mare varietate de culori, de la cărămiziu, portocaliu până la alb-gălbui și crem. Aceste culori sunt rezultate ale arderii realizate în condiții optime, oxidante, în cuptoare evaluate ce atingeau 700⁰ până la 1000⁰ C.

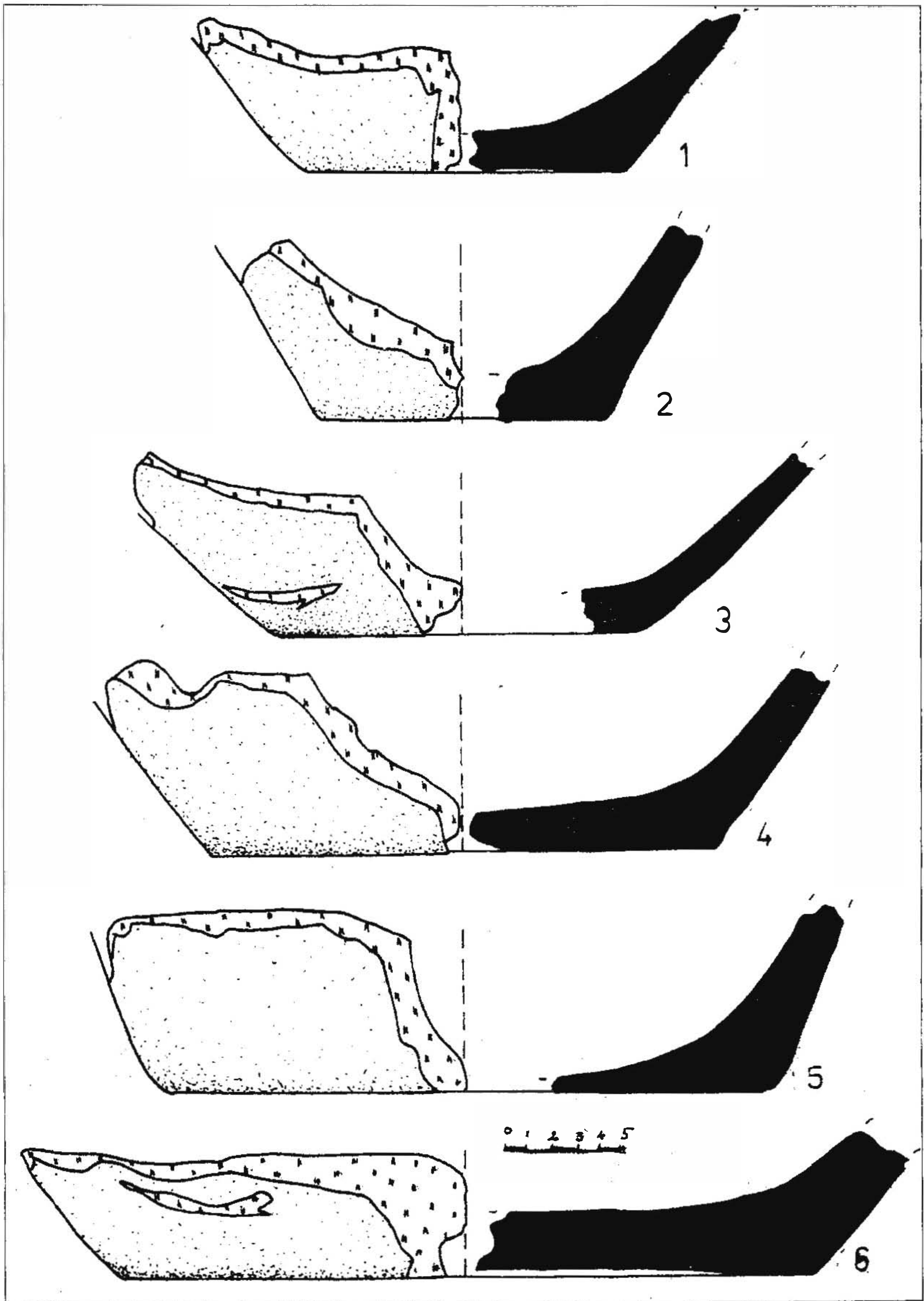
Unele fragmente prezintă urme de aplicare a slipului, înainte de ardere, uniform și lustruit. Unele vase poartă urme de slip atât pe partea exterioară cât și pe cea interioară. Slipul se prezintă sub diferite culori: de culoarea pastei sau o nuanță apropiată ori chiar diferită de cea a pastei. În cazul ceramicii pictate, slipul reprezintă fondul pentru decorul pictat.

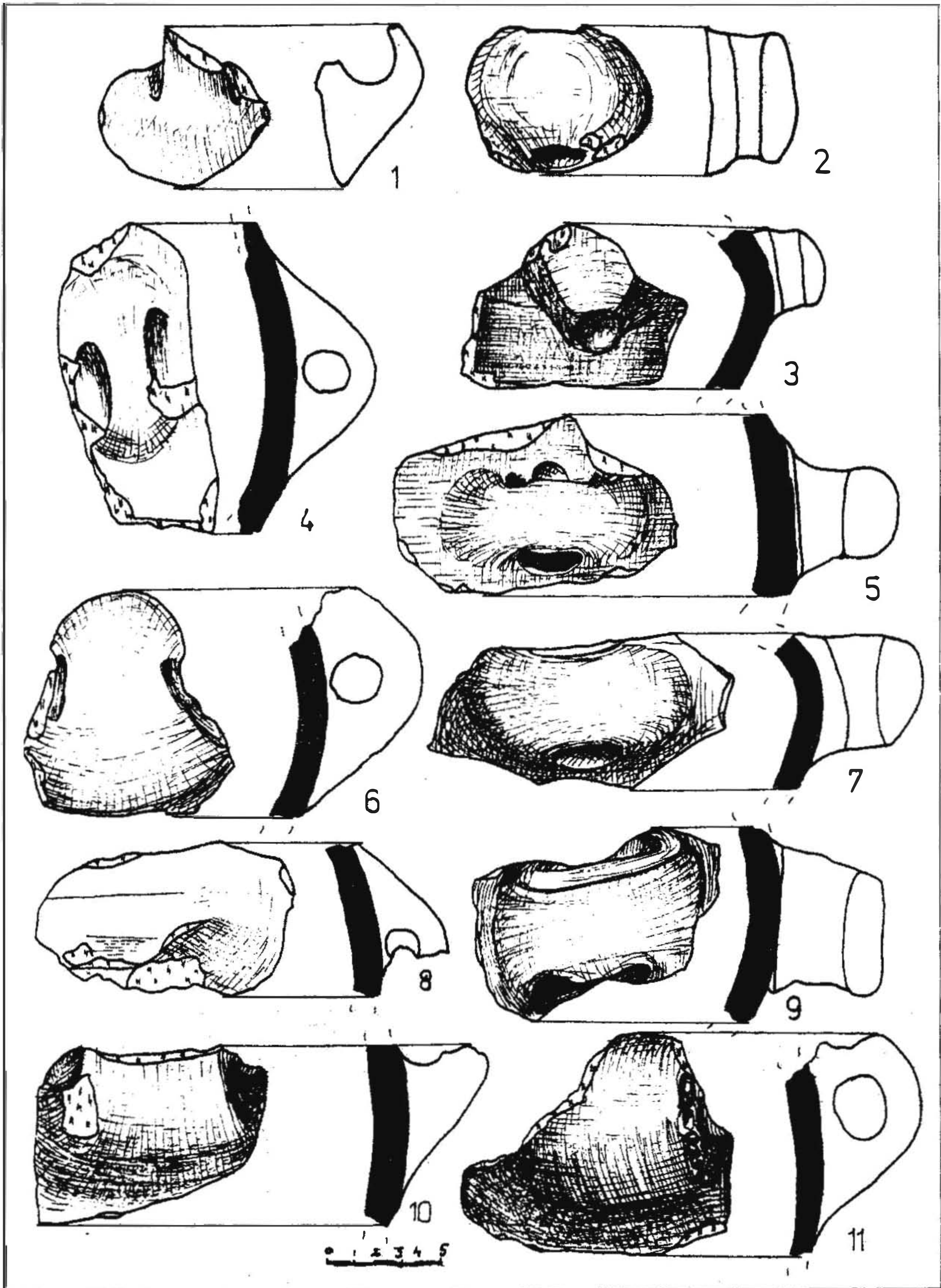
Pl. II

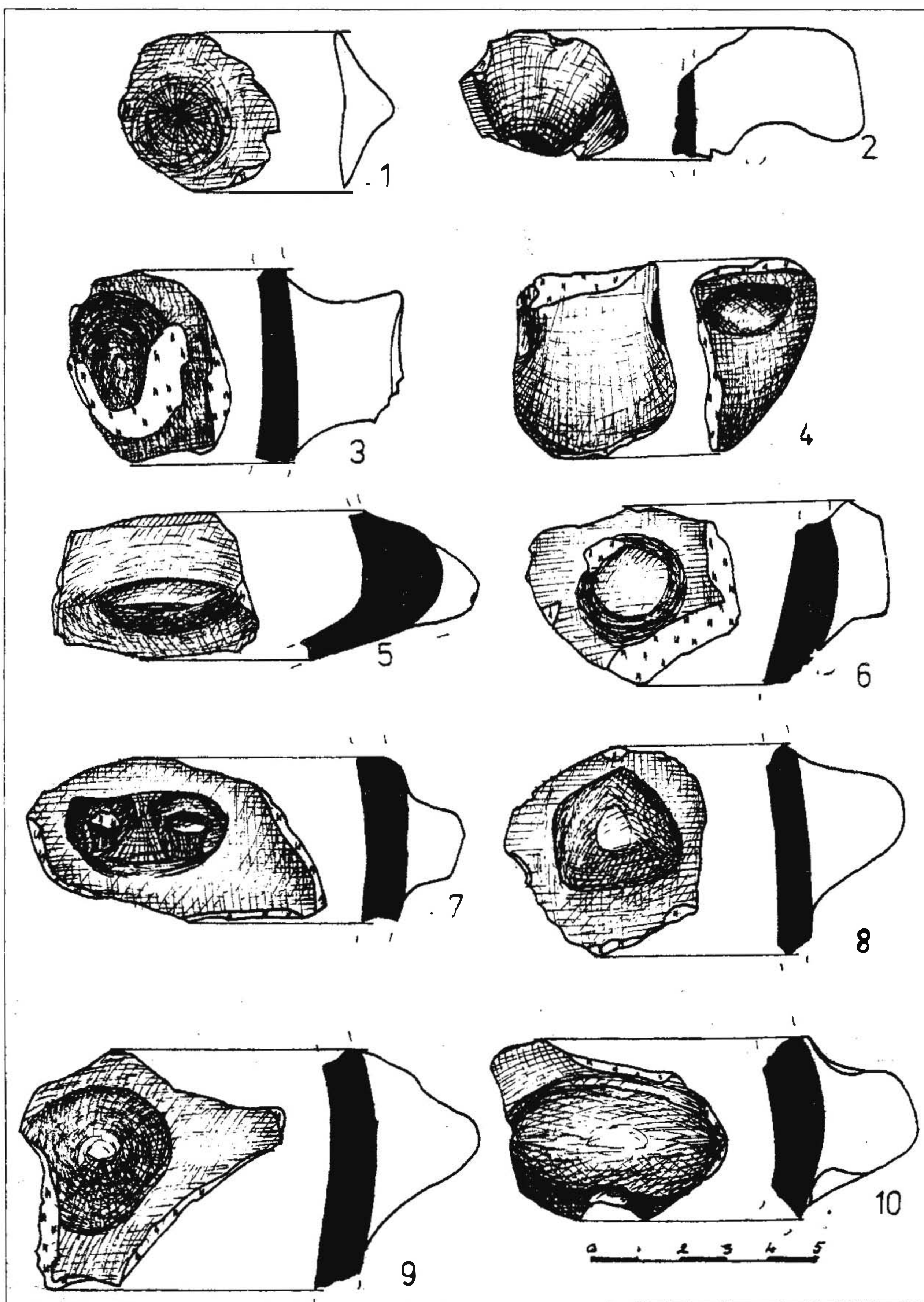
Pl. III

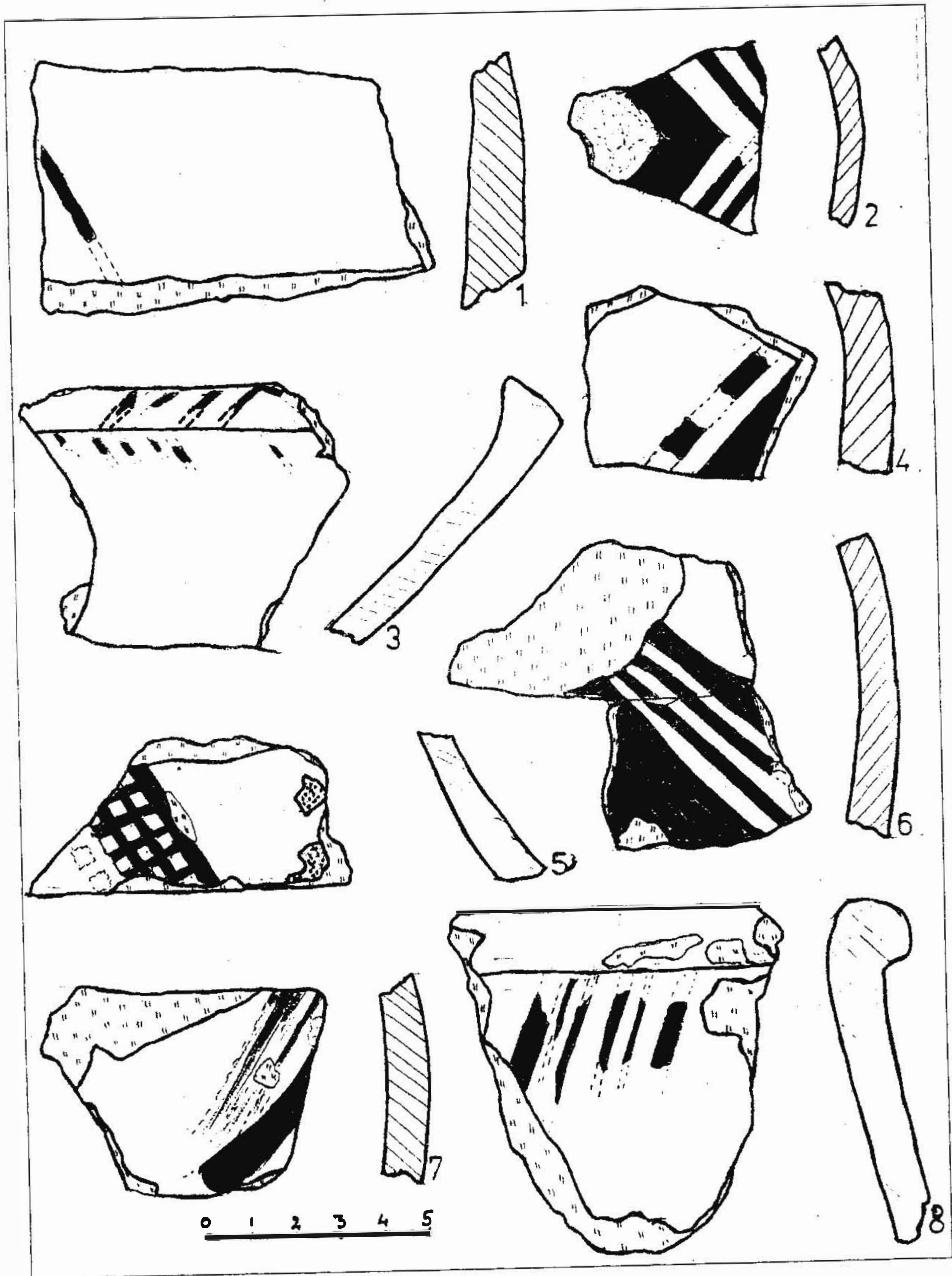
Pl. IV

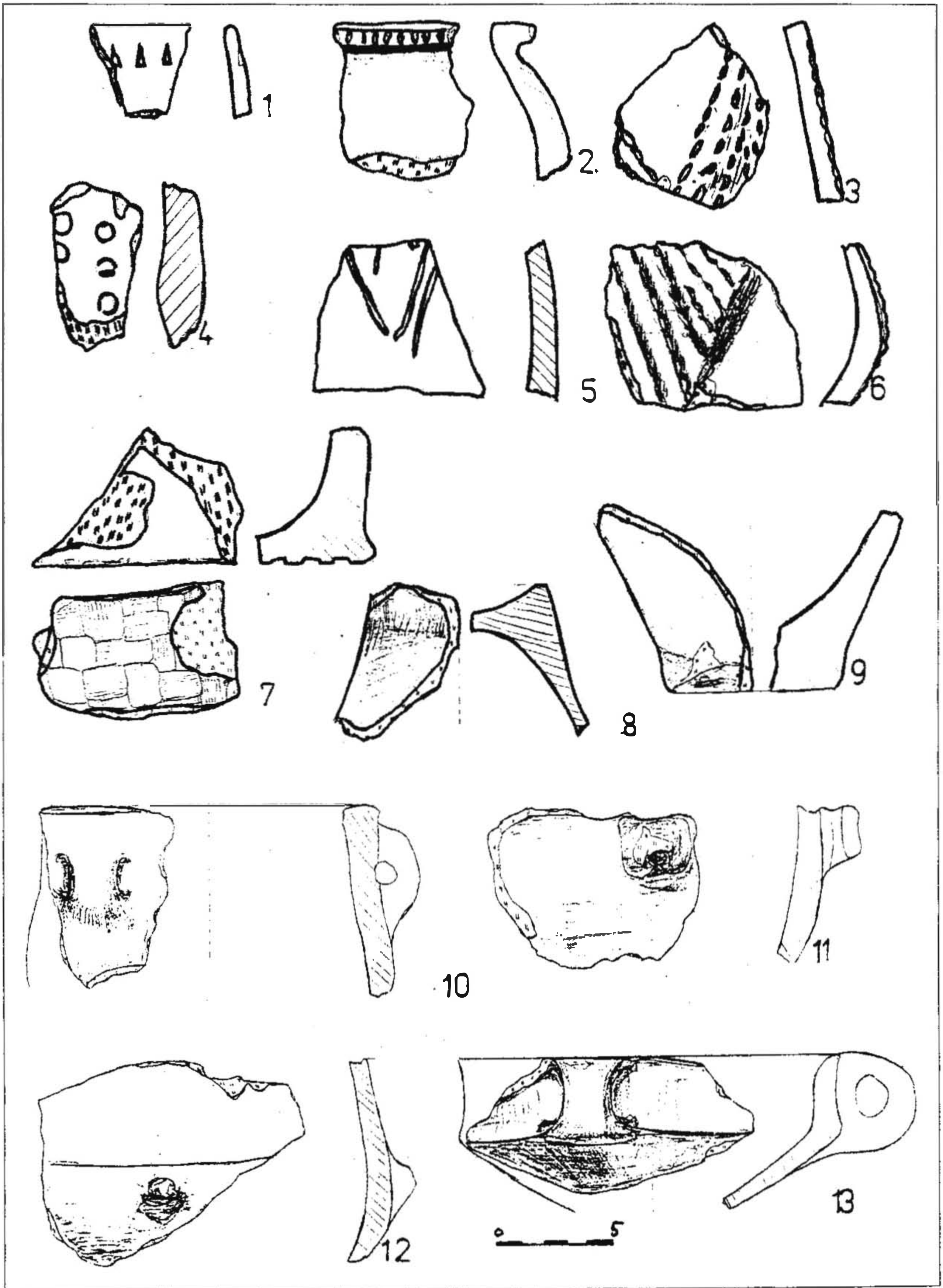
Pl. V

Pl. VI

Pl. VII

Pl. VIII

Pl. IX

Pl. X

Materialul recoltat ilustrează, în mare măsură, tipologia formelor vaselor. Există buze drepte de vase (străchini, farfurii, castroane - Pl. II/3, 5) și buze evazate de vase-suport (Pl. III). Fundurile sunt toate drepte (Pl. IV). Torțile aparțin următoarelor tipuri: cilindrice, cu gaură orizontală sau verticală (Pl. V) și conice. Varietatea de tipuri de butoni însumează forme cilindrice de tip protomă, aplatizați și conici (butoni perforați și neperforați - Pl. VI). Dintre alte forme se diferențiază picioare de vase-suport și un picior de cupă, gol la interior (Pl. VIII/8). Studiul amănunțit al acestor fragmente a dus la încadrarea, din punct de vedere tipologic, într-o mare varietate de forme: castroane carenate, străchini, vase-suport, fructiere și oale.

Decorul vaselor petreștene este variat. Avem aici decoruri realizate prin excizie, incizie și pictură.

Excizia este ilustrată de decorul de tradiție precucuteniană (motivul *dinți de lup*), dispus sub buza vasului și având baza orientată spre corpul vasului. Ceramica este însă de factură Petrești (Pl. VII/1).

Decorul incizat se prezintă sub forma unor creste, dese și fine realizate cu degetul, aliniat pe șiruri paralele, de tradiție Criș (Pl. IX/3, 6). Un alt decor incizat, dar de tradiție vinčiană, este cel realizat cu *trestia*, ce se prezintă sub forma unor motive circulare, dispuse liniar (Pl. IX/4). Deținem, de asemenea, un fragment decorat prin incizii cu linii înguste, realizat probabil cu o unealtă ascuțită (Pl. VIII/5).

Cel mai bogat material este reprezentat de fragmentele de ceramică pictată bicromă. Acest tip ceramic, prezent în toate cele trei faze ale culturii Petrești, a fost folosit de prof. dr. I. Paul drept criteriu de bază în periodizarea internă a culturii. Analizând ornamentica, se poate constata că aceasta este în esență geometrico-abstractă. Se constată, de asemenea, că pictura poate fi aplicată pe ambele fețe ale vaselor, atât pe interior cât și pe exterior.

Specifice fazei A îi sunt ornamentele sub formă de hașuri realizate din benzi paralele înguste, dispuse oblic pe suprafața vasului, formând un decor unghiular (Pl. IX). Culoarea de fond, în cazul fragmentului la care facem referire, este alb-crem, iar decorul este de culoare roșie-maronie (siena arsă). Din punct de vedere al consistenței, acest fragment este rezonant și dur.

În faza mijlocie a culturii Petrești, A-B, se generalizează acest motiv ornamental, completat cu linii late și triunghiuri umplute, alături de cele apărând motivele sub formă de benzi meandrice, curbiliniare. Aceste ornamente sunt aplicate în special pe o pastă fină cu aspect făinos la pipăit.

Câteva fragmente sunt ornamentate cu hașuri de benzi înguste, dispuse oblic pe suprafața vasului, frânte în unghi ascuțit (Pl. IX). În multe cazuri aceste benzi înguste sunt mărginite de altele late, dispuse sub forma unor borduri incipiente. Un alt fragment prezintă un decor de benzi înguste, două la număr, ce sunt mărginite pe o parte de o bandă mai lată, iar de cealaltă parte ele încadrează un triunghi pictat integral (Pl. VII/6).

Tot în cadrul acestei faze apar și motive realizate din benzi late, dispuse paralel, oblic pe suprafața vasului (Pl. IX). Culoarea de fond este foarte diversă: alb-crem, alb-gălbui, portocaliu, cărămiziu, cărămiziu deschis, cafeniu deschis, iar cea folosită la realizarea decorului este roșie-maronie (siena arsă), existând însă și negrul cu nuanțe de ciocolatiu închis.

În această fază apare și începe chiar să domine motivul ornamental realizat din benzi spiralice, meandrate, cât și derivate ale lor.

Două buze de farfurii (Pl. X/7, 8) prezintă un decor realizat pe interior din benzi înguste dispuse în meandre. Unul din fragmente prezintă, pe partea exterioară, un decor realizat din benzi de aceeași lățime, însă, datorită deteriorării, nu se poate reconstitui motivul.

De asemenea, apare motivul *potcoavei* realizat dintr-o bandă lată (Pl. X/2, 5). Culoarea picturii este neagră-maronie, iar fondul este cărămiziu.

Un alt fragment, reprezentând partea inferioară a unui suport, este decorat cu motive *în rețea* (Pl. VII/5). Benzile din care este realizat motivul sunt înguste și de culoare maronie. Pasta este cărămizie, iar slipul, pe care s-a aplicat decorul, este portocaliu-deschis.

Materialul rezultat astfel în urma periegezei aparține, după analiza tipologico-stilistică a decorului și a modelisticii pictate (la care se adaugă, în primul rând, rezultatele săpăturilor efectuate în deceniul al VII-lea de către prof. dr. Iuliu Paul) fazei timpurii, A, și în special fazei mijlocii, A-B.

Cultura Petrești, cunoscută mai demult în literatura de specialitate și sub denumirile de: *cultura cu ceramică pictată vest-românească*, *central-transilvăneană* sau *vest-dacică*, însumează numeroase influențe culturale: Criș - prin filieră vinčiană -, Precucuteni, Ariușd-Cucuteni.

În urma analizelor cu C_{14} , H. Quitta, pe baza probelor prelevate de la Daia Română-Părăuț (stațiune a cărei existență a fost precizată la un palier cultural sincron), a stabilit că acestea, aparținând nivelurilor inferioare, se încadrează cronologic în perioada 3950-3760 î. Hr. Acest material aparținând fazei A este, deci, contemporan fazelor II și III ale culturii Precucuteni (date oferite de C_{14}), fapt susținut și de materialul de import descoperit în nivelurile fazei A. Descoperirile de la Pianu de Jos-Podei demonstrează că fazele A-B și B sunt parțial contemporane culturii Ariușd-Cucuteni și grupului cultural Iclod. O descoperire de la Noșlac (două ace de cupru) l-a determinat pe N. Vlăsa să afirme contemporaneitatea fazei A-B final, sau începutul fazei B, cu Troia II, încadrând-o cronologic perioadei 2400-2100 î. Hr.

În concluzie, este de reținut importanța acestei așezări petreștene pentru stabilirea cronologiei interne a culturii, vizând în special fazele A și A-B ale acesteia. Programul de periegeze ce a vizat verificarea acestui punct, prin materialele rezultate, și-a atins scopul.

În încheiere, dorim să mulțumim și pe această cale domnului prof. univ. dr. Iuliu Paul și domnului lector univ. drd. Marius Mihai Ciută pentru bunăvoința cu care ne-au oferit materialul spre prelucrare.

IZABELA BĂBUȚ - CĂLIN ȘUTEU
Universitatea „1 Decembrie 1918”
Alba Iulia

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE

- BADEA 1983 = L. Badea și colab., *Geografia României (I). Geografia fizică*, București, 1983, 620.
- PAUL 1981 = I. Paul, *Contribuții românești la elucidarea unor probleme ale preistoriei europene*, în *Studii și comunicări*, nr. 21, Sibiu, 1981, 9-26.
- PAUL 1992 = I. Paul, *Cultura Petrești*, București, 1992.
- ROMAN 1976 = P. Roman, *Cultura Coțofeni*, București, 1976.
- ROȘU 1973 = Al. Roșu, *Geografia fizică a României*, București, 1973, 337.
- STROIA 1995 = M. Stroia, *Podișul Secașelor - studiu geografic al agriculturii*, București, 1995, 5-6.

SURFACE ARCHAEOLOGICAL RESEARCHES ON THE SETTLEMENT OF PĂUCA (SIBIU COUNTY)

SUMMARY

The investigations made between 12-23 July 1999 in the Podișul Secașelor led to the discovery of many settlements in this area belonging to many archaeological cultures from Eneolithic to Middle Age. The material is represented by pottery belonging to the cultures: Petrești and Coțofeni. The pottery belonging to the Petrești culture is present in a diversity of forms, decorations and colors. This pottery is illustrative for the phases A and A-B from Petrești culture.

The settlement is very important for the chronology of this Eneolithic culture.

EXPLANATION OF FIGURES:

- Pl. I. Location of Păuca site into the land table of archaeological discoveries of Podișul Secașelor;
Pl. II. Straight rims belonging to Petrești culture;
Pl. III. Everted rims belonging to Petrești culture;
Pl. IV. Bottoms belonging to Petrești culture;
Pl. V. Lugs belonging to Petrești culture;
Pl. VI. Nipples belonging to Petrești culture;
Pl. VII – X. Decorated pottery belonging to Petrești culture.